

Szunyor templomától É-ra a szántásban Árpád-kori cserepeket gyűjtöttünk. Amennyiben valóban Szunyor templomáról van szó, akkor itt helyezkedik el a hozzá tartozó település.

Munkatársak: Németh Péter régész, Bocz Péter technikus, Kiss János, Nagy Tamás.

JAKAB ATTILA

252. Káloz határa

(Fejér megye) Ő, Á

A község területén a településrendezési tervhez kapcsolódó örökségvédelmi hatástanulmány készítése előtt végzett terepbejárást 2009 tavaszán az Ásatárs Kft., amelynek során két új lelőhelyet dokumentáltunk.

Laposi-dűlő (KÖH 73183): A településtől ÉÉNy-ra található. A terület D-i fele a bejárás során járhatatlan gabona, É-i fele kukoricaföld volt, jó látási viszonyokkal. Ez utóbbi járható területen három, kb. É-D-i irányú vonulat húzódik, a középső a többtől északabbra kezdődik. A járható terület D-i részén, a két vonulat közti kb. 100 m-es szakaszon leletet nem gyűjtöttünk. A lelőhely a kövesúttól kb. 20 m-re kezdődött. Kiterjedése ÉNy-DK irányban 220 m, DNy-ÉK irányban 300 m. A felszíni leletek őskori és Árpád-kori telepmaradványokra utalnak. Legintenzívebb része a DK-i csücsök, a D-i része átlagos sűrűségű, az É-i gyér. ÉNy-on a sűrű napraforgóföld miatt a lelőhely folytatását nem lehetett követni. A nyugati határt jelöltük, délen a gabona miatt ez nem volt lehetséges. Valószínűleg ebben az irányban is van folytatása az említett vonulatokon. Keleten a műút előtt zártuk le a lelőhelyet. A lelőhelytől Ny-ra lényegesen alacsonyabb fekvésű terület húzódik.

Lómező (KÖH 73185): A belterülettől közvetlenül D-re fekvő határrész É-i részében, egy nagy kiterjedésű lapos fennsíkon figyeltük meg; kb. Ny-K-i (DNy-ÉK-i) irányban elnyúló, nagyjából 500 m hosszú és 250 m széles. A felszíni leletek (Árpád-kori kerámiatöredékek) alacsony intenzitással jelentkeztek, főleg a lelőhely K-i felében. A lelőhelytől ÉK-re magasabb, de üres a térszín, a lelőhely É-i határát tehát sikerült lehatároltuk. Délkeleten a repcén túl lévő keskeny kukoricásban folytatódtak a felszíni leletek. Keleten csaknem a műútig érhetett (egy kis szántott részen, a kövesúttól 40 m-re, egy magányos diófa mellett még találtunk leleteket); Ny-i határa a fejlesztési területen kívül húzódik, de a gabona miatt nem volt lehatárolható, ugyanez vonatkozik a lelőhely déli határára is!

SOMOGYI KRISZTINA

253. Kázsmárk, Homokos

(KÖH 75057)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Pa?

A Miskolci Egyetem Őstörténeti és Régészeti Tanszéke és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság Herman Ottó Múzeuma 2009. március 9–12. között

közös terepbejárást végzett a Hernád folyó jobb partját szegélyező dombvidék 2,5 km széles sávjában, a szlovák határtól számított 43 km hosszú szakaszon. A régészeti kutatás a Miskolci Egyetem történelem-régészet szakirányos hallgatóinak képzésében szereplő *Terepbejárás* című kurzushoz kapcsolódott. Célja elsősorban az volt, hogy megismertesse a hallgatókat a lelőhely-felderítés extenzív terepbejárási módszerével.

A terepbejárás főképp őskori lelőhelyek felderítésére irányult azért, mert a Hernád szlovákiai szakaszán számos 20–30 ezer éves lelőhely található, viszont a magyarországi szakaszon a kutatás hiánya miatt elenyészőek az adataink. A korszakra való tekintettel, a felderítendő terület elsősorban a magaslatokat érintette.

A 195 m tszf. magasságú, É-D irányú lelőhelyen egy darab paleolit(?) kőeszközt találtunk.

LENGYEL GYÖRGY – SZOLYÁK PÉTER

254. Kecskemét, Mercedes-Benz gyár,

RL-3/RL-4 lelőhely

(KÖH 59837, 59838)

(Bács-Kiskun megye) Sza, A

A település határától és az 54. sz. elkerülő úttól D-re, az 5. sz. főúttól Ny-ra fekvő, közel 450 hektáros gyárterület középső részén, annak Ny-i felében elhelyezkedő lelőhelyen 2008. november 17. és 2009. április 4. között folytattunk megelőző feltárást.

A feltáró munkát az előzetes terepbejárások alkalmával RL-3 néven dokumentált lelőhely K-i felén Szarka József (MTA Régészeti Intézete) vezette. A gépi nyelés alkalmával tett megfigyelések azt igazolták, hogy a lelőhely összetartozik az attól K-i irányban azonosított RL-4 számúval. A határidő rövidege miatt az RL-3 lelőhely területének Ny felé való bővítését a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai végezték el 2008. december 1. és 2009. január 26. között (a továbbiakban RL-3 néven), míg a feltárás K-i felén április 4-ig folytattuk a munkát (a továbbiakban RL-4 néven). Az RL-3 lelőhelyet négy, közel megegyező nagyságú, É-D-i irányú sávra osztottuk fel. A dokumentáció egységesen készült, a stratigráfiai- és objektumszámok kiadása feltárócsapatonként, 100-as egységekben történt.

Az RL-3 lelőhelyen 52 249 m²-nyi területet tártunk fel, 488 stratigráfiai egységet különítettünk el. Az RL-4 lelőhelyen – mely így valójában magában foglalja az előzetesen RL-3-nak nevezett terület K-i sávját is – 43 576 m²-nyi területet nyitottunk meg gépi földmunkával, melyből 36 359 m² bizonyult régészeti fedettné. Ezen a területrészen összesen 98 régészeti objektumot tártunk fel és 155 stratigráfiai egységet dokumentáltunk. A két külön azonosítószámon kezelt lelőhely valójában egy szórt szerkezetű, nem túlságosan intenzív, népvándorlás kori települést alkotott.

Szerencsés módon a megnyitott terület az egykori telep szinte teljes egészét magában foglalta, így az ásatások eredményei nagyban hozzájárulhatnak az alföldi avar

települések szerkezeti jellemzőinek megismeréséhez. A falu egykori képét nagyban meghatározta a tucatnyi, nagyméretű, gyakran megújított, szögletes kerítőárok. A korábbiakban megfigyeltekkel ellentétben ezek nem a település szélén helyezkedtek el, hanem az egész felületen, szabályos sorokban sorakoztak. Az objektumokat nagyjából ÉNy-DK-i tájolással létesítették, DK-i oldaluk – feltehetően az uralkodó szélirányra tekintettel – általában nyitott volt. Gyakran figyeltünk meg szuperpozíciót a település egyéb jelenségeivel, ugyanakkor egymást csak ritkán metszték. A kerítőárok funkciója nem egyértelmű. Az eddigi kutatás a nagyállattartó életmóddal hozta kapcsolatba jelenlétüket a telepeken, de szabályos eloszlásuk – valamint egyes esetekben a többi objektummal való kapcsolatuk jellege – nem feltétlenül utal erre lelőhelyünkön.

Az árok mellett néhány épület került elő, tüzelőberendezés nélkül. Ezek jellemzően félig földbe ásott, négyzet vagy téglalap alaprajzú házak voltak, tengelyükben 2–3 cölöplyukkal. Kiemelhető közülük egy hosszúkás alapú, nagyméretű, tapasztott padlójú épület. Az egyetlen kemencével ellátott építmény a lelőhely központi részétől távolabb, a feltárási határ ÉK-i szélénél került elő. A 3×3 m-es, ÉK-DNy tájolású objektum ÉK-i sarkában állt a kemence, mellyel szemben, a DNy-i oldal É-i felén volt a bejárat. A lelőhely középső részén számos külső kemence került elő, térben rendszeretlenül, kisebb-nagyobb előtérgödrökkel. Több esetben tapasztaltuk, hogy a korábban használt árok, gödör vagy kút oldalában alakították ki a kemencét. A külső kemencéknél számos alkalommal megfigyelhettük azt is, hogy – a kerítőárokhoz hasonlóan – tájolásukat az uralkodó szélirányhoz igazították: szájuk DK felé nyílt, a munkagödör DK-i szélénél pedig olyan oszlophelyeket találtunk, melyek a kemence ÉNy-i oldala felé zárt féltetőt tarthattak. A kemencék jelentős részének sütőfelülete alatt kerámiaréteg is volt, gyakran többszörösen megújítva. Két, a korszak falvaiban ritkának számító füstölőműhelyt is feltártunk.

A kerítőárokkel jellemezhető településrész ÉK-i szélénél, annak szélességében húzódva, egy szél által alakított ÉNy-DK-i irányú, mély fekvésű lapályban, szabályos sorokban, több sorban, egymásra fűződve 33 nagyméretű kopolyakútra bukkantunk. A 4–6 m átmérőjű, 3–4 m mélységű kutaknál csak elvétve lehetett megfigyelni épített bélés nyomát, betöltésük bemosódásokkal, beomlásokkal tagolt, erősen rétegzett volt, aljuk felé néhány esetben szűkebb kútaként alakították ki. Több alkalommal azonosítottuk a víz hozzáférésehez szükséges épített lépcsőt, lejáratot is. Megjegyzendő, hogy ugyan a kutak bontását a magas talajvízállású november, december, január és március hónapokban végeztük, ennek ellenére – a terület komoly környezeti károkkal járó talajvízszintjének csökkenése következtében – vízfeltörést alig tapasztaltunk. A lelőhely telepobjektumai között számos – részben a korszakban is megszokott, méhkas alakú, tároló funkciójú – gödör is volt.

A feltárások során két emberi vázat találtunk, mindkettőt másodlagos helyzetben. Az egyik zsugorított, akár összekötözésre is utaló helyzetben egy gödör betöltéséből került elő. Jobb karja eltörött, lábán és arcán kardvágások mély nyomait lehetett megfigyelni, ami világosan utal az egyén erőszakos halálára. A település Ny-i részén egy háton fekvő váz hevert, fejével egy kemencébe tolva.

Az avar kori település az egymásra ásott jelenségek alapján többfázisú lehetett. Dokumentálható volt, hogy az árokba gyakran létesítettek utólag kemencéket, de az is előfordult, hogy az árok vágta a kemencét.

Az előkerült leletanyag döntő része, a településeken megszokott módon, kerámia volt. Főként kézzel formált fazekak, sütőharangok fordultak elő, de megtalálhatóak voltak a karcolt vonallal, vonalkötegekkel díszített, kézi korongolt fazekak különböző variánsai is. Több fazékperemen hullámvonalkötegek futnak. Az anyagban csak kevés korongon készült, szürke és sárga kerámia volt. Az objektumokból még számos kőeszköz is felszínre került – főként kézi őrlőkövek töredékei –, a fémanyag ugyanakkor elenyésző mennyiségű volt.

A leletek alapján a település a késő avar korban, a 8–9. sz. folyamán lehetett használatban.

A lelőhely ÉNy-i sarkában néhány szarmata kori objektum is előkerült, kisszámú, jellegtelen kerámiaanyaggal.

A feltárási terület K-i szélén egy többszortatú, nagyméretű, összetett árok haladt nagyjából É-D-i irányban. Az árkot hosszan, a beruházási terület több érintett lelőhelye (RL-5, RL-6, RL-14) mentén is meg lehetett figyelni. Kora bizonytalan, de biztosan nem az avar kori település része, mivel az RL-6 lelőhelyen feltárt Árpád-kori településen a falut övező árkot vágta.

A terület középső részén, É-D-i nyomon, hosszan követhetően, az avar telepet felülrétegezve egy 19–20. századi dűlőút nyomát is feltártuk. Az út mentén K-i, ill. Ny-i irányból egy-egy árok futott. A K-i árok mentén teljes hosszban egy faszor gödreit dokumentáltuk. Az árkokból jellegzetes népi kerámia és fémeszközök kerültek elő. A feltárt terület középső részén, a K-i árok belső szélénél egy kis, téglalap alapú gödörben egy téglavolt, melynek felfelé néző oldalát karcolt kereszt díszítette. Ehhez közel, az út mentén egy faragott homokkő feküdt. Nagyjából 100 m-rel délebbre szintén egy hasonló kő kísért az utat. Maga az út nyomvonala is jól megfigyelhető volt, sok esetben a mélyebben besüllyedt kocsikerekek nyomai is látszottak.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a kecskeméti Katona József Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Benedek András, Bene Zsuzsanna, Berényi Béla, Bizinger Krisztián, Bognár Margit, Botyán Katinka, Czegléczki Tibor, Gürtler Katalin, Kaszala Attila, Kulcsár Kornél, Nagy Norbert, Ollai Tibor, Santa Barbara, Susits Diana Zsuzsanna, Szrnka Attila, Takács

Gábor, Tímár Zoltán, Tortoriello Fiorella, Vindus Melinda technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI – PÓPITY DÁNIEL – SÓSKUTI KORNÉL –
WILHELM GÁBOR – SZARKA JÓZSEF

255. Kecskemét, Mercedes-Benz gyár, RL-05 lelőhely (KÖH 59839)

(Bács-Kiskun megye) Sza, Kú

A lelőhely Kecskeméttől és az 54. sz. elkerülő úttól D-re, az RL-3 és RL-4 lelőhelyektől D-re kb. 100–150 m-re fekszik. A beruházást megelőző terepbejárások során ismertté vált lelőhelyen a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai által végzett megelőző feltárássra 2008. december 4. és 2009. március 31. között, több ütemben, összesen 22 466 m²-nyi területen került sor.

Az érintett területen a 30–60 cm mélységben jelentkező altalaj K-i irányban, a vízjárta terület felé mélyült. A terület ÉNy-i része régészeti szempontból negatívnak bizonyult, csupán egy egykori gyümölcsös vagy csemetekert ültetőgödreit azonosítottuk itt. A K, DK és D felől lehatárolt lelőhely további részein egy 4–5. századi, kisebb méretű, tanyajellegű szarmata települést tártunk fel, 260 különböző méretű és funkciójú régészeti jelenséget dokumentáltunk.

A feltárt terület közepe táján két, egymástól jól elkülöníthető csoportban a korszakra jellemző négyszögletes, kb. 3,5×4 m alapterületű épületek nyomai kerültek elő, középen cölöplyukkal, döngölt földpadlóval. A 4 földbe mélyített épület hosszanti tengelye azonos irányítású volt, valószínűleg egyazon időszakban használták azokat. A házak közvetlen környezetében nem találtunk további objektumokat.

A telepen több épített, ill. korábbi objektumok oldalába vájt szabadtéri kemencét bontottunk ki. A lelőhely D-i részén került felszínre egy földbe mélyített, hosszúka, mély, 2 kisméretű kemencével ellátott, lakóházként vagy műhelyként értelmezhető objektum. A kemencéket a beásott gödör oldalába vágták be. Az épülettől K-re két nagyméretű, félig földbe mélyített karámot vagy ólat tártunk fel. Az egyik oldalában egy félköríves beásást dokumentáltunk, ami feltehetően egy félkész vagy alig használt kemencéhez köthető. A karámtól Ny-ra húzódó üres terület szomszédságában nagyméretű, rétegvízre ásott kutakat találtunk.

A telepobjektumok túlnyomó része kisebb-nagyobb méretű, kerek gödör volt. Ezek között előfordult több 120–150 cm mély, méhkas alakú verem, ill. kisebb, sekélyebb gödrök is. Túlnyomórészt a kisebb gödröknél tapasztaltuk, hogy oldalfalaik esetenként vékonyan át voltak égve.

A település É-i szélén több ÉK–DNy hossz tengelyű, hosszúka jelenség került elő, melyek betöltésében vastag, szürke, hamus réteg húzódott. Az ezekből napvilágot látott apró bronztöredékek, olvadt bronzdarabok, valamint olvasztótégelyek alapján ezen a területen, vagy annak közvetlen környékén fémfeldolgozó műhely feltételezhető. Az említett objektumokban az olvasz-

táshoz szükséges kemence vagy tűzhely nyomaira nem bukkantunk.

Az ásatással érintett terület ÉNy-i és DNy-i részén két, 30 m átmérőjű, keskeny körárokkaal övezett teret dokumentáltunk. Az árkok DK-i oldalán 2–3 m széles „bejáratokat” figyeltünk meg. Az objektumtípus minden bizonnyal az állattartással állhatott összefüggésben. A terület ÉNy-i részén fekvő körárokkaal belső területén több gödröt, É-i felében pedig egy tagolt árkot bontottunk ki.

A feltárt terület közepén sorakozó gödrök – a légi fotókon jól elkülöníthetően – két csoportba tömörülve egy-egy majdnem kör alakú teret zártak közre. Ez a két, gödrökkel határolt terület a két, egymás mellett feltárt, kisméretű, földbe mélyített ház legszűkebb gazdasági környezete lehetett.

A lelőhely leletanyagának jelentős részét a jellegzetes, 4–5. századi kerámiatípusok alkotják (pl. késő római mázas korsó és dörzstálak, figurális és geometrikus besimítással díszített, meredek falú tál, kannelúrás oldalú, meredek falú tál, besimított geometrikus díszű hordóedény, felsőfüles bogrács, aprókavicsos, kőzúzalékos soványítású fazék). A folyamatos műszeres felderítés eredményeként számos apró fémlelet is előkerült (pl. római vasmécses, bronzcsipesz, római érmék, bronzveretek). A kő- és csonteszközök csoportjából kiemelkedik egy pontkörös díszítésű, ívelt, egyik végén hegyes, másik végén üreges, agancsból (?) készített bogozó.

A feltárt terület ÉK-i és DK-i szélén egy-egy hosszúka, lekerekített végződésű, kora újkori karámot is találtunk. A szelvény DK-i sarkában az RL-4 lelőhelyen is dokumentált, széles, többszörösen összetett árokrendszer rövid szakaszát is megfigyelhettük. Az objektum a feltárástól DK-re fekvő RL-6 és RL-14 lelőhelyeken is nyomon követhető volt. Korát és funkcióját megnyugtató módon egyik lelőhelyen sem sikerült tisztázni.

A telep élete minden bizonnyal a 4. sz. végére–5. sz. elejére tehető. Az objektumok térbeli eloszlása alapján valószínűleg két kisméretű, tanyasias jellegű település állt a területen. A jelen lelőhellyel teljesen azonos szerkezetű és korú telepnyomok kerültek felszínre az RL-11 lelőhelyen is.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a kecskeméti Katona József Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Alács Attila, Bernáth László, Bognár Margit, Dombi Gábor, Kevevári Zsolt, Király Dávid, Komáromi Róbert, Kulcsár Kornél, Schalli Pál, Scheinring Endre technikusok.

FÜKÖH DÁNIEL – SÓSKUTI KORNÉL

256. Kecskemét, Mercedes-Benz gyár, RL-6 lelőhely (KÖH 59840)

(Bács-Kiskun megye) B?, Á

A lelőhely Kecskemét határában, az 54. sz. főúttól D-re és az 5. sz. főúttól Ny-ra elhelyezkedő beruházási terület